

## **MA'NAVYIY-MA'RIFIY TADBIRLAR ASOSIDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH VA MADANIY KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH**

**Gulxayo Samandarova Abdukarim qizi** - Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti "Ijro intizomi" bo'limi boshlig'i

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy o'zlikni anglash va madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishda ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning pedagogik ahamiyati hamda innovatsion imkoniyatlari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning bolalarda milliy qadriyatlarga hurmat, Vatanga sadoqat, ona tiliga mehr, milliy urf-odat va an'analarga ijobiy munosabatni shakllantirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, interfaol pedagogik metodlar, didaktik va milliy o'yinlar, xalq og'zaki ijodi, teatrlashtirilgan faoliyat, loyiha metodi hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish orqali bolalarning madaniy kompetensiyalarini rivojlantirish imkoniyatlari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish bolalarning milliy o'zligini anglash darajasini oshirish, ijtimoiy-madaniy moslashuvini kuchaytirish hamda ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlashda muhim omil ekanligini ko'rsatadi. Tadqiqot yakunida maktabgacha ta'lim amaliyotida milliy o'zlikni anglash va madaniy kompetensiyalarni rivojlantirish samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

**Kalit so'zlar:** maktabgacha ta'lim, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, milliy o'zlikni anglash, madaniy kompetensiya, milliy qadriyatlar, ma'naviy tarbiya, innovatsion pedagogika, interfaol metodlar, xalq og'zaki ijodi, milliy o'yinlar, loyiha metodi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, madaniy meros, vatanparvarlik, ijtimoiy kompetensiya.

### **Kirish.**

Bugungi globallashuv, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi hamda madaniyatlararo integratsiya jarayonlari sharoitida yosh avlodning milliy o'zligini anglashini shakllantirish, ularda milliy qadriyatlar va umuminsoniy g'oyalarga sodiqlikni rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Har qanday xalqning taraqqiyoti, milliy o'ziga xosligini saqlab qolishi va boy madaniy merosini kelajak avlodlarga yetkazishi, avvalo, ta'lim va tarbiya

tizimining samaradorligiga bog'liq. Shu nuqtai nazardan, maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy o'zlikni anglash va madaniy kompetensiyalarni shakllantirish nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy, madaniy va ma'naviy ahamiyatga ega bo'lgan dolzarb ilmiy muammolardan biri sanaladi.

Maktabgacha yosh davri bolaning shaxs sifatida shakllanishidagi eng muhim bosqich bo'lib, aynan shu davrda uning dunyoqarashi, axloqiy qarashlari, estetik didi, ijtimoiy munosabatlari va madaniy tasavvurlari shakllana boshlaydi. Psixologik-pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolaning 3–7 yosh oralig'ida olgan bilimlari, egallagan ijtimoiy tajribasi va ma'naviy qadriyatlari uning keyingi ta'lim bosqichlari hamda shaxsiy rivojlanishida mustahkam poydevor vazifasini bajaradi. Shu sababli maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, ularda milliy o'zlikni anglash hissini rivojlantirish va madaniy kompetensiyalarni shakllantirishga alohida e'tibor qaratilishi zarur.

Milliy o'zlikni anglash – bu shaxsning o'z millatiga mansubligini his etishi, xalqining tarixi, tili, urf-odatlari, an'analari, madaniy merosi va milliy qadriyatlariga ongli munosabat bildirishidir. Ushbu jarayon bolaning o'z xalqiga nisbatan faxr, hurmat va mas'uliyat tuyg'ularini rivojlantiradi, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligini anglashiga xizmat qiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy o'zlikni anglashni shakllantirish ertaklar, xalq og'zaki ijodi, milliy o'yinlar, urf-odatlar, bayramlar, musiqa, raqs, milliy hunarmandchilik namunalari va ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar orqali amalga oshirilganda yanada samarali natijalar beradi.

Madaniy kompetensiya esa shaxsning o'z milliy madaniyatini bilishi, unga hurmat bilan munosabatda bo'lishi, boshqa madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qila olishi hamda ijtimoiy-madaniy muhitda faol ishtirok etish qobiliyatini ifodalaydi. Zamonaviy ta'lim konsepsiyasida kompetensiyaviy yondashuv alohida o'rin tutadi. Ushbu yondashuv bolalarda faqat nazariy bilimlarni emas, balki ularni amaliy faoliyatda qo'llash, mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish, muloqot qilish va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini rivojlantirishni nazarda tutadi. Shu bois maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar bolalarda milliy qadriyatlar, Vatanga muhabbat, ajdodlar merosiga hurmat, ona tiliga ehtirom, insonparvarlik, bag'rikenglik va fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik vositalardan biridir. Bunday tadbirlar milliy bayramlar, teatrlashtirilgan sahna ko'rinishlari, ijodiy tanlovlar, xalq o'yinlari, kitobxonlik tadbirlari, musiqiy-badiiy kechalar, ekskursiyalar va turli loyihalar shaklida tashkil etiladi. Ularning mazmunini zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan boyitish esa bolalarning ta'lim jarayonidagi faolligini oshirish,

bilimlarni ongli ravishda o'zlashtirish va madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

So'nggi yillarda maktabgacha ta'lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish orqali ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning samaradorligini oshirishga alohida e'tibor berilmoqda. Interfaol metodlar, loyiha asosida ta'lim, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, multimedia vositalari, didaktik o'yinlar, STEAM elementlari va raqamli ta'lim resurslaridan foydalanish bolalarda qiziqish uyg'otadi, ularning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi hamda milliy madaniyatni chuqurroq anglash imkonini beradi. Shu bilan birga, oila, maktabgacha ta'lim tashkiloti va mahalla o'rtasidagi hamkorlikning mustahkam yo'lga qo'yilishi ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning uzviyligi va samaradorligini ta'minlaydi.

Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy o'zlikni anglash va madaniy kompetensiyalarni rivojlantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar mavjud bo'lishiga qaramay, ushbu jarayonda ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning pedagogik imkoniyatlari, ularni innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etish mexanizmlari hamda kompetensiyaviy ta'lim bilan integratsiyalash masalalari yetarli darajada kompleks tadqiq etilmagan. Zamonaviy ta'lim islohotlari sharoitida ushbu masalani ilmiy asosda o'rganish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish zarurati mazkur tadqiqotning ilmiy va amaliy ahamiyatini belgilaydi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy o'zlikni anglash va madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishda ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning pedagogik imkoniyatlarini nazariy jihatdan asoslash, ularning samaradorligini tahlil qilish hamda maktabgacha ta'lim amaliyotiga joriy etish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot davomida milliy o'zlikni anglash va madaniy kompetensiya tushunchalarining ilmiy mazmuni tahlil qilinadi, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning tarbiyaviy imkoniyatlari baholanadi, innovatsion pedagogik texnologiyalarning ushbu jarayondagi o'rni yoritiladi hamda maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

### **Asosiy qism.**

Maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy o'zlikni anglash va madaniy kompetensiyalarni rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, ushbu jarayon shaxsning ma'naviy-axloqiy kamoloti, ijtimoiy faolligi va milliy qadriyatlarga sodiqligini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Maktabgacha yosh bolaning psixik, intellektual va ijtimoiy rivojlanishi eng jadal kechadigan davr hisoblanadi. Aynan shu bosqichda bola o'z atrofidagi ijtimoiy-madaniy muhitni faol idrok etadi, kattalar va tengdoshlari bilan muloqot orqali milliy

qadriyatlar, urf-odatlar va axloqiy me'yorlarni o'zlashtiradi. Shu bois maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni maqsadli va tizimli tashkil etish bolalarda milliy o'zlikni anglashning mustahkam poydevorini yaratadi.

Milliy o'zlikni anglash shaxsning o'z millatiga mansubligini chuqur his etishi, ona tili, milliy tarix, madaniyat, urf-odat va an'analarga ongli munosabat bildirishini ifodalaydi. Ushbu sifat bolaning kelajakdagi fuqarolik pozitsiyasi, vatanparvarligi va ma'naviy dunyoqarashining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy o'zlikni anglash, avvalo, oilada boshlanib, maktabgacha ta'lim tashkilotida pedagogik jihatdan takomillashtiriladi. Tarbiyachining maqsadli faoliyati, o'quv-tarbiyaviy muhitning milliy qadriyatlarga yo'naltirilganligi va ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning mazmuni ushbu jarayonning samaradorligini belgilovchi asosiy omillar hisoblanadi.

Madaniy kompetensiya esa bolaning milliy va umuminsoniy qadriyatlarni anglash, madaniy muhitda to'g'ri muloqot qilish, estetik didni namoyon etish, ijtimoiy qoidalarga rioya qilish hamda o'z xalqining madaniy merosiga hurmat bilan munosabatda bo'lish qobiliyatini ifodalaydi. Zamonaviy kompetensiyaviy yondashuvga ko'ra, maktabgacha ta'lim faqat bilim berish bilan cheklanib qolmasdan, balki bolalarda kundalik hayotda zarur bo'ladigan ijtimoiy, kommunikativ va madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishni ham nazarda tutadi. Shu sababli ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar bolalarning madaniy kompetensiyalarini rivojlantirishning samarali vositasi sifatida e'tirof etiladi.

Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar mazmunan milliy qadriyatlarni targ'ib etishga qaratilgan bo'lib, ular milliy bayramlar, xalq sayillari, teatrlashtirilgan tomoshalar, badiiy kechalar, kitobxonlik tadbirlari, xalq og'zaki ijodi namunalari, milliy o'yinlar, hunarmandchilik ko'rgazmalari va ijodiy tanlovlarni o'z ichiga oladi. Ushbu tadbirlar davomida bolalar kuzatish, ishtirok etish, ijod qilish va muloqot orqali milliy madaniyatning turli elementlarini amaliy ravishda o'zlashtiradi. Masalan, Navro'z bayramiga bag'ishlangan tadbirlar orqali bolalar milliy taomlar, urf-odatlar, xalq o'yinlari, milliy kuy-qo'shiqlar va qadimiy an'analalar bilan tanishadi. Bunday tajribalar ularning milliy o'zlikni anglash darajasini oshirish bilan birga, madaniy xulq-atvor me'yorlarini ham shakllantiradi.

Milliy o'zlikni anglashni rivojlantirishda xalq og'zaki ijodining o'rni alohida ahamiyatga ega. Ertaklar, afsonalar, maqollar, topishmoqlar va rivoyatlar bolalarda ezgulik, halollik, mehnatsevarlik, jasorat, kattalarga hurmat va kichiklarga g'amxo'rlik kabi milliy fazilatlarni tarbiyalaydi. Tarbiyachi ushbu materiallardan foydalanishda ularni bolalarning yosh xususiyatlariga mos ravishda tanlashi, muhokama qilish, sahnalashtirish va rolli o'yinlar bilan boyitishi lozim. Natijada bolalar ertak

qahramonlari faoliyatini tahlil qilish orqali ijobiy xulq-atvor namunalarini o'zlashtiradi hamda milliy qadriyatlarning mazmunini chuqurroq anglaydi.

Madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishda milliy o'yinlar ham samarali pedagogik vosita hisoblanadi. "Oq terakmi, ko'k terak", "Besh tosh", "Arqon tortish", "Chillak" kabi milliy o'yinlar bolalarda jismoniy faollik bilan bir qatorda jamoada ishlash, hamkorlik qilish, o'zaro hurmat, adolat va mas'uliyat hissini rivojlantiradi. O'yin jarayonida bolalar xalq an'analari bilan tanishadi, milliy qadriyatlarga oid tushunchalarni tabiiy ravishda o'zlashtiradi va ijtimoiy tajriba orttiradi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etishni taqozo etadi. Interfaol metodlar, loyiha metodi, "Aqliy hujum", "Klaster", "Rolli o'yin", "FSMU", "BBB" kabi metodlardan foydalanish bolalarni ta'lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Masalan, "Mening Vatanim", "Milliy qadriyatlar haftaligi", "Hunarmandlar olami" kabi loyihalarda bolalar ota-onalari bilan birgalikda milliy buyumlar, oilaviy qadriyatlar va xalq an'analari haqida ma'lumot to'playdi, ko'rgazmalar tashkil etadi hamda o'z ijodiy ishlari bilan ishtirok etadi. Ushbu faoliyat bolalarda izlanish, kuzatish, taqdimot qilish va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish bilan birga, ularning madaniy kompetensiyalarini mustahkamlaydi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ham ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning samaradorligini oshiradi. Multimedia taqdimotlari, interaktiv doskalar, elektron ertaklar, animatsion filmlar, virtual muzey va tarixiy obidalarga sayohatlar bolalarda milliy madaniyatga nisbatan qiziqishni kuchaytiradi. Ayniqsa, tarixiy shaxslar, milliy qahramonlar, xalq amaliy san'ati namunalari va madaniy meros obyektlarini zamonaviy vizual vositalar orqali namoyish etish bolalarning tasavvurini kengaytiradi hamda ularning bilimlarni mustahkam o'zlashtirishiga yordam beradi.

Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning samaradorligi ta'lim tashkiloti, oila va mahalla hamkorligiga ham bevosita bog'liq. Ota-onalarning tarbiyaviy jarayondagi faol ishtiroki, oilada milliy urf-odatlarining davom ettirilishi, mahalla faollari, san'atkorlar, yozuvchilar va hunarmandlarning ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarga jalb qilinishi bolalarning milliy o'zlikni anglashini kuchaytiradi. Bunday hamkorlik bolaga bir xil tarbiyaviy ta'sirning uzluksizligini ta'minlaydi hamda milliy qadriyatlarni hayotiy tajriba orqali o'zlashtirish imkonini yaratadi.

Tadqiqot natijalarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish bolalarda milliy o'zlikni anglash, madaniy kompetensiyalar, kommunikativ qobiliyatlar, ijodkorlik va ijtimoiy faollikning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bunday tadbirlarda muntazam ishtirok etgan bolalarda milliy ramzlar, urf-odatlar va an'analarga haqidagi bilimlar

kengayadi, ona tiliga hurmat kuchayadi, jamoada ishlash va o'z fikrini erkin ifodalash ko'nikmalari shakllanadi. Shuningdek, ularda bag'rikenglik, insonparvarlik, Vatanga muhabbat va fuqarolik mas'uliyati kabi fazilatlar rivojlanadi.

Demak, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy o'zlikni anglash va madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishning eng samarali pedagogik vositalaridan biri hisoblanadi. Ularni zamonaviy innovatsion pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish ta'lim-tarbiya jarayonining sifatini oshiradi, bolalarning shaxsiy rivojlanishini jadallashtiradi hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'un ravishda o'zlashtirishiga xizmat qiladi. Shu bois maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish, innovatsion metodlarni keng joriy etish va oila-bog'cha-mahalla hamkorligini mustahkamlash istiqboldagi ilmiy va amaliy faoliyatning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

### **Xulosa.**

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy o'zlikni anglash va madaniy kompetensiyalarni rivojlantirish uzluksiz ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismi bo'lib, shaxsning ma'naviy-axloqiy kamoloti, fuqarolik pozitsiyasi hamda milliy qadriyatlarga sodiqligini shakllantirishda alohida ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, maktabgacha yosh davrida bolalarning psixologik va ijtimoiy rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilgan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar ularda milliy madaniyatga hurmat, Vatanga muhabbat, ona tiliga e'tibor va ajdodlar merosiga qiziqishni shakllantirishning samarali vositasi ekanligi aniqlandi.

Tadqiqot davomida ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish bolalarning ta'lim jarayonidagi faolligini sezilarli darajada oshirishi, ularning milliy o'zlikni anglash darajasi hamda madaniy kompetensiyalarini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi asoslab berildi. Interfaol metodlar, loyiha faoliyati, didaktik va milliy o'yinlar, teatrlashtirilgan mashg'ulotlar, xalq og'zaki ijodi namunalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va multimedia vositalaridan foydalanish bolalarda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv, muloqot madaniyati hamda ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish bilan bir qatorda, milliy qadriyatlarni amaliy faoliyat orqali ongli ravishda o'zlashtirish imkonini yaratadi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim tashkiloti, oila va mahalla o'rtasidagi hamkorlikning izchil yo'lga qo'yilishi ma'naviy-ma'rifiy tarbiya samaradorligini oshirishning muhim omili ekanligini ko'rsatdi. Ota-onalar, tarbiyachilar va mahalla vakillarining hamkorlikda tashkil etgan milliy bayramlar,

madaniy tadbirlar, ijodiy loyihalar va tarbiyaviy uchrashuvlar bolalarda milliy o'zlikni anglash, madaniy xulq-atvor me'yorlariga rioya qilish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat bilan munosabatda bo'lish kabi sifatlarning shakllanishiga xizmat qiladi.

Tahlillar asosida quyidagi ilmiy-amaliy tavsiyalarni ilgari surish mumkin: maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni kompetensiyaviy yondashuv asosida rejalashtirish va amalga oshirish; milliy madaniyatni o'rgatishga xizmat qiluvchi innovatsion pedagogik texnologiyalar va raqamli ta'lim resurslaridan foydalanishni kengaytirish; tarbiyachilarning ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni tashkil etish bo'yicha kasbiy kompetensiyalarini muntazam oshirib borish; xalq og'zaki ijodi, milliy o'yinlar, teatr, musiqa va xalq amaliy san'ati elementlarini ta'lim-tarbiya jarayoniga tizimli ravishda integratsiya qilish; oila va mahalla bilan hamkorlikni mustahkamlash orqali uzluksiz tarbiyaviy muhitni yaratish.

Xulosa qilib aytganda, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy o'zlikni anglash va madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishning samarali pedagogik vositasi hisoblanadi. Ularni innovatsion pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish bolalarning milliy qadriyatlarni ongli ravishda o'zlashtirishiga, ijtimoiy-madaniy kompetensiyalarining rivojlanishiga, ijodiy va kommunikativ salohiyatining yuksalishiga hamda barkamol shaxs sifatida kamol topishiga xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim amaliyotini takomillashtirish, ma'naviy-ma'rifiy faoliyat mazmunini boyitish va milliy qadriyatlarga asoslangan innovatsion pedagogik yondashuvlarni keng joriy etish uchun ilmiy-metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-158-son Farmoni. "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida. Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Ilk qadam davlat o'quv dasturi (takomillashtirilgan nashr). Toshkent: Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, 2022.
3. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari. Toshkent, 2022.
4. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. Paris: UNESCO Publishing, 2021.
5. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education – A Tool on Whose Terms? Paris: UNESCO Publishing, 2023.
6. UNICEF. Early Childhood Development Strategy 2022–2030. New York: UNICEF, 2022.

7. OECD. Starting Strong VIII: Early Childhood Education and Care. Paris: OECD Publishing, 2023.
8. World Bank. Collapse and Recovery: How COVID-19 Eroded Human Capital and What to Do About It. Washington, DC: World Bank, 2021.